

سلوک عارفان

ترجمہ:

المراغبات فی اعمال السنة

تألیف:

عارف کامل و عالم عامل

مرحوم حاج میرزا جواد ملکی تبریزی - رحمۃ اللہ علیہ

ترجمہ:

سید محمد راستگو

سرشناسه	: ملکی تبریزی، جواد بن شفیع، ۱۳۴۳. ق.
عنوان و نام پدیدآور	[المراقبات فی اعمال اسنه. فارسی] : سلوک عارفان ترجمه المراقبات فی اعمال السنه/تألیف میرزا جواد ملکی تبریزی: ترجمه محمد راستگو. - تهران: سایه سار،
مشخصات نشر	: تهران: سایه سار، ۱۳۹۵
مشخصات ظاهری	: ۵۱۲ ص.: مصور، چاپ اول سایه سار
شابک	: 978-600-95261-4-7
وضعیت فهرست نویسی	: فیفا
موضوع	: ۱. اعمال السنه. ۲. دعاها. الف. راستگو، محمد، مترجم، ب. عنوان. ج. عنوان. المراقبات فی اعمال السنه (فارسی).
رده بندی دکنکره	: ۱۳۹۵، ۴۰۴۱ م ۷ م ۲۶۶/VP
رده بندی ی. ا. بی	: ۲۹۷/۷۷
شماره کتاشناسی ملی	: ۲۹۲۳۷۶۵

سلوک عارفان

ترجمه المراقبات فی اعمال السنه

تألیف : عارف کامل مرحوم حاج میرزا جواد ملکی تبریزی (ره)

ترجمه : سید محمد راستگو

شمارگان : ۱۰۰۰ نسخه

چاپ ششم : اول ناشر - ۱۳۹۵

چاپ : نگارش

قیمت : ۲۰۰۰۰ تومان

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۲۶۱-۴-۷ ISBN:978-600-95261-4-7

دفتر و فروشگاه مرکزی : تهران: خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین،

خیابان شهدای ژاندامری، پلاک ۲۳۶

تلفن: ۶۶۹۵۶۷۰۷، فکس: ۶۶۹۵۶۷۰۸ همراه: ۰۹۱۲۱۱۳۰۶۷۱

صندوق پستی : ۱۳۱۲۵-۴۳۹

فہرست مطالب

صفحہ	عنوان
۱	پیشگفتار
۳	در بارہ ترجمہ کتب
۴	چند یادآوری
۵	زندگینامہ کوتاہ مؤلف
۱۱	مقدمہ

فصل اول

۳۱-۴۳	مراقبات ماہ محرم
۳۷	دیگر اعمال دہہ نخست محرم
۳۹	اخلاص عمل
۴۱	شب بیست و یکم
۴۲	آخرین روز محرم

فصل دوم

۴۵-۴۸	مراقبات ماہ صفر
۴۶	روز اربعین
۴۷	وفات حضرت پیامبر (ص)

فصل سوم

۴۹-۵۸	مراقبات ماہ ربیع الاول

صفحه	عنوان
۵۲	ایام و اعمال این ماه
۵۲	شب اول
۵۲	روز هشتم
۵۳	روز نهم
۵۳	روز دهم
۵۴	روز هفتم
۵۵	اعمال این روز

فصل چهارم

۵۹-۶۰	مراقبات و اعمال ماه ربیع الثانی
۵۹	روز دهم

فصل پنجم

۶۱-۶۲	مراقبات ماه جمادی الاول

فصل ششم

۶۳-۶۸	مراقبات ماه جمادی الثانی
۶۳	سوم جمادی، روز شهادت حضرت فاطمه
۶۶	شب نوزدهم
۶۷	روز بیستم
۶۷	مصحف فاطمه
۶۸	اعمال این روز

فصل هفتم

۶۹-۱۲۲	مراقبات و اعمال ماه رجب
۷۸	نخستین شب رجب
۸۴	لیلة الرغائب
۸۵	روز اول رجب
۸۷	نکته‌هایی در باره روزه

صفحه	عنوان
۹۰	شناسایی روزه خالصانه
۹۰	۱- شرمزدگی از روزه نبوده
۹۰	۲- تمایل به آگاهی دیگران
۹۰	۳- تمایل به همکاری دیگران
۹۱	۴- قصد ثواب و پاداش
۹۱	۵- تمایل به نظار چرب و نرم
۹۹	دیگر اداب روزه
۱۰۰	نماز سلمان
۱۰۲	اشکال و جواب
۱۰۳	دیگر اعمال ماه رجب
۱۰۹	روز سیزده رجب
۱۱۳	نیمه رجب
۱۱۴	پاره‌ای از اداب دعا
۱۱۶	اعمال روز نیمه
۱۱۶	بیست و هفت رجب
۱۱۷	حق و حقوق شب و روز بعثت
۱۲۱	اعمال این روز
۱۲۲	آخرین روز رجب

فصل هشتم

۱۲۳-۱۴۶	مراقبات ماه شعبان
۱۲۴	مناجات شعبانیه
۱۲۶	اعمال این ماه
۱۲۸	روز سوم شعبان
۱۲۸	نیمه شعبان
۱۳۰	نمازهای شب نیمه

صفحه	عنوان
۱۳۸	دیگر اعمال شب نیمه که در روایات بر آنها سفارش شده
۱۴۵	آخرین جمعه شعبان
۱۴۶	سه روز آخر شعبان

فصل نهم

۱۴۷-۲۷۲	مراقبات و اعمال ماه مبارک رمضان
۱۴۸	اثار و اوصاف روزه و گرسنگی
۱۵۴	انواع روزه
۱۵۵	اقسام روزه داران از نظر قصد و نیت
۱۵۶	نکته‌ای در باره قسم بیگانه روزه و گونه گون احوالی مردان حق
۱۶۰	اقسام روزه داران از نظر خور و خوراک
۱۶۲	اقسام روزه داران از نظر نیت طار و سحور
۱۶۲	اداب افطار و سحور
۱۶۴	پاره‌ای از فضیلتها و ارجمندیهای ماه رمضان
۱۶۹	چند یادآوری
۱۷۱	شکوه و والایی دعاها (معصومان) (ع)
۱۷۳	اداب و آیین قران و دعا
۱۷۳	اداب قرائت قران
۱۷۴	دریافت معانی قران
۱۷۵	چگونه در قران تدبر و اندیشه کنیم؟
۱۷۹	موانع فهم قران
۱۸۲	اداب و آیین دعا
۱۸۲	دعا چیست و چگونه باید باشد؟
۱۸۴	راز اجابت نشدن دعای نیکان
۱۸۷	پرسش و پاسخ
۱۸۷	اداب دعا

صفحه	عنوان
۱۸۷	۱- امیدواری به خدا و تومیدی از جز او
۱۸۹	نکته‌ای در باره حسن ظن به خدا
۱۹۱	۲- پرهیز از گناه بویژه ستم به جان و جاه و مال مردم
۱۹۲	زمینه‌های اجابت دعا
۱۹۲	۱- تضرع و گریه
۱۹۳	۲- سیال و متایش و عذر و پوزش
۱۹۴	۳- درنگ و تأمل و اصرار و پافشاری
۱۹۴	۴- از چشم مردم دور داشتن
۱۹۴	۵- باهم به دعا استغاث
۱۹۵	۶- خضوع و خشوع
۱۹۵	۷- درود بر محمد و آل او
۱۹۶	نکته‌ای در باره درود بر محمد و آل او
۱۹۷	۸- اخلاص و پاکدلی
۱۹۷	۹- علاج واقعه پیش از وقوع
۱۹۷	۱۰- دیگران را به یاد داشتن و بر خود پیش انداختن
۱۹۸	نکته‌ای در باره دوستی مؤمن و دعا برای او
۲۰۰	۱۱- دست بالا بردن و گونه‌های آن
۲۰۱	۱۲- سجده، با اشارتی به حقیقت آن
۲۰۲	۱۳- انگشتی به دست داشتن
۲۰۲	نکته‌ای در باره انگشتی
۲۰۳	۱۴- صدقه دادن
۲۰۳	۱۵- زمان مناسب
۲۰۴	نکته‌ای در باره پاسخ گفتن به منادی خدا از ابن طاووس
۲۰۵	نکته‌ای دیگر از ابن طاووس
۲۰۶	۱۶- مکان مناسب

صفحه	عنوان
۲۰۶	مهمترین چیز در باره دعا
۲۰۸	دیگر اعمال و مراقبات ماه رمضان
۲۰۸	نکته‌ای در ادب دعا
۲۱۳	۳- از دیگر کارهایی که سالک در اولین شب ماه رمضان نباید از یاد ببرد
۲۱۵	۴- سالک مراقبی که می‌خواهد نوافل و مستحبات را...
۲۱۵	۵- یکی از مستحباتی که در روایات بر آن سفارش شده...
۲۱۷	۶- از مهمترین اعمال این ماه...
۲۱۸	۷- غسل
۲۱۸	نکته‌ای در باره خواص اعمال و افعال
۲۲۰	۸- افطار
۲۲۳	۹- سحوری کردن
۲۲۳	۱۰- دعا برای توفیق درک شب قدر و شب فطر
۲۲۴	راه شناخت شب قدر و درک اسیلت آن
۲۲۵	دیدار شب قدر
۲۲۷	۱۱- افطاری دادن و رفتن
۲۲۸	۱۲- امامت و وعظ
۲۲۹	ازمونی اخلاص امامت و وعظ
۲۳۲	ادب وعظ و واعظی
۲۳۷	شب قدر
۲۳۹	مراتب شب قدر
۲۳۹	درخواست آمادگی برای شب قدر
۲۴۰	آمادگی برای شب قدر
۲۴۲	انتخاب مناسبترین عمل
۲۴۲	تفکر و به خود اندیشیدن
۲۴۳	از خدا غافل نماندن

صفحه	عنوان
۲۴۳	توسل به صاحبان معصوم شب
۲۴۴	تذلل و زاری
۲۴۷	دیگر اعمال شب قدر
۲۴۸	نکته‌ای در ادب دعا
۲۵۰	نکته‌ای در اهمیت دعاها (معصومان) (ع)
۲۵۱	یادآوری
۲۵۴	نکته‌ای درباره شب بیست و هفتم
۲۵۴	تفسیر «دارالروز» بود در دنیا
۲۵۶	به پایان بردن شب قدر
۲۵۶	روز قدر
۲۵۷	آخرین شب ماه رمضان
۲۵۸	پرسش و پاسخ
۲۶۳	محاسبه نفس
۲۶۵	وداع ماه رمضان
۲۶۵	نکته‌ای درباره شعور و آگاهی جمادات
۲۷۰	چگونه با ماه رمضان بدرود کنیم؟
۲۷۲	آخرین روز ماه

فصل دهم

۲۷۳-۳۰۴	مراقبات شب و روز عید فطر
۲۷۳	عید چیست و چه روزی است؟
۲۷۴	عید و انواع روزه‌داران
۲۷۷	آمادگی برای عید با عبادت شب عید
۲۷۷	عبادت شب عید
۲۷۷	اعمال شب عید فطر
۲۸۰	اعمال و مراقبات روز عید

صفحه	عنوان
۲۸۰	۱- توسل به صاحبان معصوم روز
۲۸۱	۲- غسل کردن به هنگام فجر
۲۸۲	۳- شکوه و ندبه
۲۸۲	۴- به قصد اطاعت خدا
۳۰۱	اداب نماز عید
۳۰۱	ویژگی نماز عید
۳۰۴	پایان دایم روز عید

فصل یازدهم

۳۰۵-۳۰۶	مراقبات ماه سران
۳۰۶	روژه این ماه

فصل دوازدهم

۳۰۷-۳۶۳	مراقبات ماه ذی القعدة
۳۰۸	توبه آغاز ماه
۳۰۹	چند حدیث دیگر در باره توبه
۳۱۰	روژه ماههای حرام
۳۱۰	شب نیمه ذی قعدة
۳۱۳	روز بیست و پنجم روز «دحو الارض»
۳۱۴	نصب کعبه و گسترش زمین (دحو الارض)
۳۱۹	توضیح گونه‌ای در باره حج
۳۴۲	اشکال
۳۴۲	پاسخ
۳۴۷	ادب زیارت پیامبر (ص) و امامان معصوم (ع)
۳۶۲	یادآوری

فصل سیزدهم

۳۶۵-۴۶۲	اسرار اعمال و مراقبات ماه ذی حجه

صفحه	عنوان
۳۶۷	دهه نخست این ماه
۳۶۹	نماز شبهای دهه نخست
۳۷۰	نخستین روز ذی حجه
۳۷۰	اعمال روز نخست
۳۷۰	دیگر اعمال دهه نخست
۳۸۲	شب عرفة
۳۸۴	روز عرفة
۳۸۵	اداب زیارت
۳۸۵	فضیلت زیارت و ادب سی باره
۳۸۶	دیگر اعمال و مراقبات روز عرفة
۳۹۷	شب عید قربان
۳۹۷	روز عید قربان
۳۹۹	اعمال روز عید
۳۹۹	۱- غسل و نماز
۴۰۰	۲- قربانی
۴۰۱	اداب قربانی
۴۰۲	۳- پایان دادن روز
۴۰۳	عید غدیر
۴۰۳	پیوند بعثت و غدیر
۴۰۴	وحدت نوری محمد و علی و بعثت و غدیر
۴۰۴	روایات و نکته‌هایی در فضیلت محمد، علی و آل (ع)
۴۰۷	فضایل محمد و آل در قرآن
۴۰۸	فضایل محمد و آل در دیگر کتابهای اسمانی
۴۱۲	داستان غدیر
۴۱۲	الف: گزارش فشرده غدیر

صفحه	عنوان
۴۱۲	ب: گزارش مشروح غدیر
۴۲۴	فضیلت و اعمال شب و روز غدیر
۴۲۴	شب غدیر
۴۲۴	روز غدیر
۴۳۰	اعمال ویژه روز غدیر
۴۳۴	داستان در این باره
۴۳۵	پایان دادن روز غدیر
۴۳۵	روز بیست و چهار، روز مباحله
۴۳۵	مباحله
۴۴۶	پایه و پیوند مباحله با اسلام و ایمان
۴۴۹	اعمال روز مباحله
۴۵۰	ویژگی دیگر روز ۲۴
۴۵۲	پایان دادن روز مباحله
۴۵۳	راز و نیاز با پیشوایان معصوم (ع)
۴۵۵	روز بیست و پنجم ذی حجه
۴۵۸	روزهای پایانی ذی حجه
۴۵۸	آخرین روز ذی حجه

فصل چهاردهم

۴۶۳-۴۷۵	پایانه

آخرین سخن

۴۷۷-۴۹۶	نیایش نامه
۴۸۵	نیایش گونه ای از مترجم

به نام یزدان بخشاینده

پیشگفتار

پاسبان حرم دل شده/م شب همه شب
تا در این پرده جز اندیشه او نگذارم
(حافظ)

سالها پیش، که برای نخستین بار با کتاب شریف «المراقبات فی اعمال السنة» نوشته عارف کامل و عالم عامل میرزا جواد ملکی تبریزی آشنا شدم، در کوچه باغهایش تفرجها کردم، از جویبارهایش جرعه‌ها چشیدم و از شاه‌سارهایش گلها چیدم. از همان روزگاران هوای ترجمه این کتاب شریف را در سر داشتم و آروری از دل می‌پروراندم. اینک خدای بزرگ را سپاس می‌گزارم که آن آرزو را برآورد و مرا نه فقط بخشید تا پاریسی شده آن را با نام «سلوک عارفان» به خوانندگان گرامی و دوستان اران این‌گونه مباحث و مسائل پیشکش نمایم.

موضوع کتاب همان‌گونه که از نامش «المراقبات فی اعمال السنة» بر می‌آید، احوال و اعمالی است که بندگان صالح و مؤمنان مخلص در طول سال آنها را پاس می‌دارند و به جا می‌آورند و با دقت و مراقبتی که در پاسداری آن احوال و انجام آن اعمال به کار می‌برند، نفس خویش را هرچه پیراسته‌تر و جان خویش را هرچه آراسته‌تر می‌سازند. در منازل و مراحل سلوک الی‌الله هرچه بیشتر پیش می‌روند و به پایگاه والای

قرب و وصال خدا نزدیکتر می‌شوند.

از اینان که راهیان راه کمال و سالکان صراط وصالند، در جای جای کتاب با نام «سالک مراقب» یاد شده است. «سالک مراقب» یعنی آنکه هم و همت خویش را در سلوک صراط سعادت به کار می‌گیرد و برای آنکه این راه را به راستی در نوردد و این طریق را به طهارت طی کند، از هیچ کوشش و مراقبتی دریغ نمی‌کند؛ شب و روز کشیک نفس می‌کشد، مبادا نافرمانی پیشه کند و به کژروی و بیراهی افتد و روز و شب پاسبان حریم دل می‌شرد، مبادا خواسته‌های ناروا و اندیشه‌های نابجا در آن راه یابد و حریم حبیب به غبار اغیار، بوده گردد.

در این باره رجب‌باز از سوی عارفان وارسته و عالمان فرزانه کتابهایی نوشته شده و دفترهایی پرداخته گشته که هر کدام به جای خود راه‌گشا و سودبخش و خواندنی و کاربرستنی است. در این میان کتاب شریف «المراقبات فی اعمال السنه» جایگاهی ویژه و سرآمد دارد. نخست از این روی که اعمال و عباداتی را که مؤلف بزرگوار آورده و انجام آنها را سفارش کرده و چگونه بجا آوردن آنها را یاد داده؛ همه اعمال و عباداتی هستند که از سوی گزیده‌ترین و گرامی‌ترین بندگان خدا، که هرگز گرد عصیان بر دامن عصمتشان ننشسته و هیچ‌گاه روی و ریا را بر آستان اخلاص نداشتند، نبوده، یعنی پیشوایان معصوم که همواره درود خدا بر آنان باد - نقل و گزارش شده است؛ عزیزان معصومی که خود، راه سلوک و مراقبه را تا پایان بهتر از هر کس دیگر پیموده‌اند و ادب ربیبین آن را بیشتر از هر کس دیگر می‌شناسند و می‌دانند.

دیگر اینکه مؤلف بزرگوار - که خود پرورش آموخته همین بزرگواران است - سالهای سال، راهی این راه و سالک این صراط بوده، در مکتب حقایق و پیش ادیب عشق، زانوهای زده، از محضر راهبران راهدان این راه نکته‌ها آموخته و توشه‌ها اندوخته، شیوه‌های گونه‌گون سلوک را آزموده، چم و خمها و فراز و نشیبهای آن را به خوبی شناخته، انگاه حاصل این همه آموخته و آزموده را به صورت این کتاب به سالکان صراط عرفان و راهیان راه ایمان پیشکش کرده است.

موضوع اصلی کتاب، همان گونه که گفته آمد، آداب و آیین سلوک و راه و رسم بندگی است و شرح و بیان اینکه سالکان صراط خدا باید چه اعمال و عباداتی را و چه رفتار و مراقباتی را کی، کجا و چگونه به جای آورند تا بتوانند آراستگی و پیراستگی نفسانی و قرب و وصال رحمانی را هر چه بیشتر به دست آورند. اما در کنار این موضوع اصلی، در جای جای کتاب، بسی از مسائل و مطالب آموزنده، پرنکته و خواندنی دیگری نیز به مناسبت‌های مختلف آمده است. مسائل و مطالبی مانند: آداب و آیین قرائت قرآن، ظاهر و باطن قرآن، آداب و آیین دعا، راز عدم استجاب دعا، آداب و آیین وعظ و واعظی، آداب و آیین افطار، آداب و آیین عده، عالم مثال و ملکوت، صورت ملکوتی افراد، اسرار حج، بعثت، ولایت، غدیر، مباحثه، اخلاص، ریا و بسیاری از مسائل نکته‌آموز دیگر.

در باره ترجمه کتاب

همان گونه که پیش از این ادعا شد از سال‌ها پیش که این کتاب شریف را شناخته و خوانده بودم، هوای ترجمه آن را در سر داشتم. بیشتر از این روی که سودرسانی و سازندگی کتاب، فراگیر تر گردد و آنان که عربی نمی‌دانند نیز بتوانند از آن همه نکته‌های آموزنده و شیوه‌های سازنده آن بهره‌مند گردند. اما انجام این امر و مانند هر آرزوی دیگری در گرو فرصت مناسب بود؛ تا اینکه خدای را سپاس، سال پیش، این فرصت فراهم آمد و دوست گرامیم جناب سعیدی (پژوم) که در سر شوری و در دل دردی و در سر نشر دستی دارد، ترجمه آن را پیشنهاد و نشر آن را تعهد کرد و من که از پیش چنین آرزویی داشتم، به گرمی پذیرفتم و با همه سرگرمی‌ها و دل مشغولی‌هایی که به آنها گرفتار بودم، کار ترجمه را پیش گرفتم و خدای را سپاس نه چندان دیر و دور آن را به پایان بردم.

در باره شیوه ترجمه، باید بگویم که ترجمه من از این کتاب شریف تقریباً ترجمه‌ای مشروح است. یعنی به قصد اینکه مطالب کتاب آشکارتر و برای خواننده فارسی مفهوم‌تر و خواندنی‌تر باشد، با بهره‌گیری از شیوه بلاغی «اطناب» عبارات مؤلف را به واژه‌ها و عبارتهای بیشتری به فارسی برگردانده‌ام، نیز به همین قصد، جای جای،

عبارتها یا شعرهایی بر متن افزوده‌ام، البته باید به خواننده اطمینان دهم که این شیوه تنها به این نیت بوده که ترجمه کتاب خواندنی‌تر و سودمندتر باشد و چنین می‌پندارم که این نیت نیک را از پی داشته است.

چند یادآوری

۱. پانوشتهای کتاب جز دوسه مورد که با نام مؤلف مشخص شده و از متن به پانوشته آمده، از ما است. نیز شعرهای فارسی کتاب جز دوسه بیت، همه بر افزوده ما است. به مناسبت‌های مختلف چاشنی کتاب شده است و پاره‌ای از آنها نیز از شاعران معاصر هستند. در روزگار مرحوم مؤلف نبوده‌اند.

۲. دوجا و روی هم تقریباً دو صفحه از متن کتاب ترجمه نشده است: نخست ص ۱۷۲ متن، احکام فقهی زکات فطره که در رساله‌های عملیه نیز هست و بهتر این است که هرکس آنها را از رساله منبع خویش بیاموزد. دیگر ص ۱۸۰ متن، چند بیت شعر عربی در باره اظهار اشتیاق به حضرت ربی عصر (عج) که به جای آنها اشعار فارسی بیشتری آورده‌ایم.

۳. گفتنی است که هنوز در آغاز راه ترجمه کتاب ردم که دریافتم، این کتاب پیش از این، دوبار دیگر ترجمه شده است: نخست ترجمه‌ای ساقی قدیمی و تحت اللفظ از آقای علیرضا میرزا حکیم خسروانی که من تنها یک جلد آن را دیدم. عباراتی سنگین و دیرباب و گاه مغلوط، و دیگر ترجمه‌ای از آقای تحریرچی، که در چند در سه جلد چاپ شده تنها نیمی از متن را شامل می‌شود. آن هم با به هم زدن ترتیب اصلی کتاب و افزودن مطالبی دیگر، با نثری نه‌چندان آشکار و گاه مغلوط. بی‌آنکه بخواهم کوششهای این دو مترجم را نادیده بگیرم، باید بگویم ترجمه‌های آنها به هیچ‌روی درخور متن اصلی کتاب نیست و این البته به این معنی نیست که ترجمه من، ترجمه‌ای درخور و بی‌نقص است، اما برای رسیدن به این مقصود کوشش خویش را به کار بسته‌ام، تا چه قبول افتد و که در نظر آید.

پیشگفتار را همین جا پایان می‌دهم با چند سپاس و تشکر، پیش و بیش از همه از خدای کارساز بنده‌نوازی که مرا بر این کار توفیق بخشید. دیگر از همسر و همسفر زندگیم که با به‌دوش کشیدن یک تنه بار زندگی، این‌گونه فرصتها و فراغت‌ها را برای من فراهم می‌کند. دیگر از دوستان دانشجوی باوفا و مهربانم که زحمت بازنویسی کتاب را از روی خط پریشان و اشفته من به عهده داشته‌اند. دیگر از دوست گرامی جناب سعیدی که زحمت طبع و نشر کتاب را در این اشفته‌بازار طبع و نشر به‌دوش کشیده‌اند، سلامت و تندرستی و توفیق و بهروزی همه این عزیزان را از خداوند بزرگ می‌خواهم. و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین.

سید محمد راستگو

آبان ۱۳۷۳

زندگینامه کوتاه مؤلف

عارف آزاده، فقیه فرزانه، عالم عامل، سالک واصل، مرحوم میرزا جواد آقا ملکی تبریزی، مؤلف بزرگوار این کتاب، از بزرگمردان وارسته و فرزانه‌ای است که مادر روزگار در به وجود آوردن آنان سخت بخیلی می‌کند و سالها و سالها باید بگذرد تا کسی چون او به وجود آورد. (مادر ازادگان کم‌ارد فرزند).

مرحوم ملکی در تبریز زاده می‌شود، کودکی و نوجوانی را در همانجا سپری می‌کند. پس از گذران تحصیل مقدماتی و آموختن سطوح به نجف اشرف - که در آن روزگاران قبله طالبان علم و عرفان است - سفر می‌کند و در آنجا نزد عالمان بزرگی چون آخوند خراسانی «صاحب کفایة الاصول» و حاج آقا رضا همدانی صاحب «مصباح الفقیه» و محدث نوری صاحب «مستدرک الوسائل» فقه و اصول و درایه را به خوبی می‌آموزد و در این فنون پایگاهی بلند می‌یابد. در همین روزگاران با عارف کامل واصل جمال السالکین

پیشگفتار را همین جا پایان می‌دهم با چند سپاس و تشکر، پیش و بیش از همه از خدای کارساز بنده‌نوازی که مرا بر این کار توفیق بخشید. دیگر از همسر و همسفر زندگیم که با به‌دوش کشیدن یک‌تنه بار زندگی، این‌گونه فرصتها و فراغت‌ها را برای من فراهم می‌کند. دیگر از دوستان دانشجوی باوفا و مهربانم که زحمت بازنویسی کتاب را از روی خط پریشان و آشفته من به عهده داشته‌اند. دیگر از دوست گرامی جناب سعیدی که زحمت طبع و نشر کتاب را در این آشفته‌بازار طبع و نشر به‌دوش کشیده‌اند، سلامت و تندرستی و توفیق و بهروزی همه این عزیزان را از خداوند بزرگ می‌خواهم. و آخر دعوانا از الحمد لله رب العالمین.

سید محمد راستگو

آبان ۱۳۷۳

زندگینامه آقا عارف عارف

عارف آزاده، فقیه فرزانه، عالم عامل، ساد و عاقل، مرحوم میرزا جواد اقا ملک تبریزی، مؤلف بزرگوار این کتاب، از بزرگمردان وارسته و نامتو است که مادر روزگار در به وجود آوردن آنان سخت بخیلی می‌کند و سالها و سالها باید بگذرد تا یکی چون او به وجود آورد. (مادر آزادگان کم آرد فرزند).

مرحوم ملک در تبریز زاده می‌شود، کودکی و نوجوانی را در همانجا سپری می‌کند. پس از گذران تحصیل مقدماتی و آموختن سطوح به نجف اشرف - که در آن روزگاران قبله طالبان علم و عرفان است - سفر می‌کند و در آنجا نزد عالمان بزرگی چون آخوند خراسانی «صاحب کفایة الاصول» و حاج آقا رضا همدانی صاحب «مصباح الفقیه» و محدث نوری صاحب «مستدرک الوسائل» فقه و اصول و درایه را به خوبی می‌آموزد و در این فنون پایگاهی بلند می‌یابد. در همین روزگاران با عارف کامل و اصل جمال السالکین

آخوند ملا حسینقلی همدانی - که در علم و عرفان و اخلاق و سلوک از سرآمدان و بی‌بدیلان است - آشنایم شود، حدود چهارده سال ملازم محضر او می‌گردد و راه و رسم سلوک و آداب و آیین اخلاق و عرفان را از او می‌آموزد، و در این وادی به پایگاهی بس بلند و متعالی دست می‌یابد تا آنجا که حکیم و فقیه بزرگ و بلندمرتبه‌ای چون شیخ محمدحسین اصفهانی معروف به کمپانی - که خود در علم و عمل از سرآمدان است - در نامه‌ای از او دستورالعمل اخلاقی و عرفانی درخواست می‌کند.^۱

مرحوم ملکی در سال ۱۳۲۰ یا ۱۳۲۱ ه. ق به زادگاه خود، تبریز بازمی‌گردد و در همانجا سکنی می‌گزیند. اما چند سال بعد در سال ۱۳۲۹ که انقلاب مشروطه، اوضاع تبریز را آشفته می‌سازد، قم مهاجرت می‌کند و با به‌پا کردن درس فقهی بر پایه کتاب «مفاتیح» فیض کاشانی، و و در درس اخلاق یکی در مدرسه فیضیه برای عموم و دیگری در منزل برای خواص به تدریس و تعلیم تہذیب می‌پردازد و همزمان با تدریس و تعلیم، تألیف را نیز از یاد نمی‌برد و آثار برانگیختنی از خیش به‌یادگار می‌گذارد.^۲

سرانجام پس از عمری تعلّم و تعلیم و تألیف و تزیین و تزکیه و تہذیب، در سحرگاه یازدهم ذی‌حجه ۱۳۴۳ ه. ق از دام دنیا رهد و به عزم دیدار دوست، راهی دیار یار می‌شود. پیکر پاک او در قبرستان شیخان قم، نزدیک مزار میرزای قمی به خاک سپرده می‌شود. جمله عربی «رفع العلم و ذهب الحلم» نیز به شرح فارسی «از جهان جان رفت و از ملت پناه» ماده تاریخ و بیانگر سال فوت آن بزرگوار است. اما فضایل و کمالات اخلاقی - عرفانی آن وارسته فرزانه فراتر از آن است که

۱. این دستورالعمل در مجله حوزه، شماره ۴ آمده است.

۲. پاره‌ای از آثار تألیفی ایشان:

۱- «المراقبات» یا «اعمال السنة» یا «المراقبات فی اعمال السنة». همین کتاب شریفی که اینک ترجمه آن را پیش رو دارید.

۲- «اسرار الصلوة» که چندین بار به چاپ رسیده و به فارسی نیز ترجمه شده است.

۳- «رسالة لقاء الله» که امیخته از فارسی و عربی است و چندین بار چاپ شده است.

۴. کتابی در فقه (چاپ نشده)

۵. رساله در حج (چاپ نشده)

۶. حاشیه بر «الغایة القصوی» ترجمه فارسی «العروة الوثقی» (چاپ نشده)

به توصیف و بیان درآید. گزارشهای زیر می‌تواند گوشه‌ای از کمالات آن بزرگ‌مرد را نشان دهد:

۱. یکی از شاگردان و یاران نزدیکش می‌گوید: شبی در شاهرود، خواب دیدم در صحرائی بودم و حضرت صاحب‌الامر (عج) همراه با جماعتی، گویا به نماز جماعت ایستاده بودند. به عزم دستبوسی و دیدار جمال مبارکش نزدیک رفتم. شیخ بزرگواری را که آثار وقار و کمال از سیمایش آشکار بود، در کنار آن حضرت دیدم. چون بیدار شدم در اندیشه رفتم که آن شیخ کیست که چنین به امام زمان نزدیک است. بسیار دوست داشتم آن شیخ را بشناسم و ببینم.

به مشهد مقدس سفر کردم، شاید او را در آنجا ببینم، او را نیافتم، به همین قصد به تهران آمده، او را ندیدم. تا آنجا که به قم آمدم و در یکی از حجره‌های مدرسه فیضیه او را مشغول تدریس دیدم. در راه با من برخورد کردم، گفتند: میرزا جواد ملکی تبریزی است. خدمتشان رسیدم، با گرمی و مهر منی مرا پذیرفت و به گونه‌ای با من سخن گفت و برخورد کرد که گویا مرا می‌شناسد و از آن دیده نیز آگاه است. از آن پس ملازم او شدم و او را چنان یافتیم که در خواب دیده بودم.^۱

۲. یکی دیگر از یاران و نزدیکان مرحوم ملکی خیر گزارش کرده: روزی پس از پایان درس، مرحوم ملکی به حجره یکی از طلبه‌ها در مدرسه «دارالشفاء» رفت، از آن طلبه قدردانی و سپاسگزاری کرد، اندکی در حجره او نشست و سپس به این آمد. من که همراه ایشان بودم، علت را پرسیدم، فرمودند: دیشب هنگام سحر، فیوضاتی بر من افاضه شد، که فهمیدم از سوی خودم نیست، چون توجه کردم دریافتم که این آقای طلبه مشغول تهجد و نماز شب است و مرا دعا می‌کند و این فیوضات اثر دعای اوست. از این روی به دیدارش رفتم تا عنایتش را سپاس گزارم.^۲

۳. مرحوم ملکی پسری دارد که گرمابخش خانه و کاشانه اوست. روز عید غدیری

۱. «کنجینه دانشمندان»، ج ۱، ص ۲۳۲ - سیمای فرزنانگان، ص ۶۶.

۲. رساله لقاءالله، مقدمه، ص ۵ - سیمای فرزنانگان، ص ۶۶.

که طبق سنت، ایشان در منزل جلوس کرده و گروه بسیاری از مردم به قصد تبریک و تهنیت عید به دیدار او آمده‌اند، خادمه خانه برای کاری، کنار حوض منزل می‌آید و ناگاه پیکر بی جان آن پسر را بر روی آب حوض می‌بیند، بی اختیار فریاد می‌زند؛ اهل خانه به صدای او بیرون می‌آیند و با دیدن پیکر بی جان پسر بر روی آب، همه فریاد می‌کشند و شیون سر می‌دهند. مرحوم ملکی که صدای شیون را می‌شنود به حیاط می‌آید، پیکر بی جان پسر عزیز خود را می‌بیند، بی آنکه بی تابی کند به زنان خطاب می‌کند: ساکت و هشیماکت می‌شوند. جنازه را در کناری می‌گذارند. نزد مهمانان بر می‌گردد و بی آنکه به روی خردبار در آن پذیرایی می‌کند. گروهی از آنان نهار را در منزل مرحوم ملکی می‌مانند، پس از نهار که قصد رفتن می‌کنند، مرحوم ملکی به چند نفر از خواص آنان می‌گوید: اندکی بمانید، ما شما کاری دارم، چون دیگران می‌روند، ماجرا را برای آنها باز می‌گویند و در انجام مراسم تجهیز فرزند از آنان یاری می‌جویند.^۱

این داستان افزون بر اینکه سنان می‌دهد، مرحوم ملکی در تسلیم و رضا، پایگاهی بس بلند داشته، بیانگر صبر و ثبات شگرف آن بزرگوار و قدرت تصرف او در دیگران نیز هست. ۴. از مرحوم حجة الاسلام سید محمود زری که از نزدیکان مرحوم ملکی است نقل شده که مرحوم ملکی شبها که برای تهجد و عبادت بر می‌خاست، ضمن به جا آوردن آداب از خواب برخاستن مانند سجده و دعا، مدتی در رخت خواب آریه می‌کرد، سپس به صحن منزل می‌آمد، به اطراف آسمان نگاه می‌کرد، آیه «ان فی خلق السموات والارض...» را می‌خواند، سر به دیوار می‌گذاشت و می‌گریست. آنگاه برای وضو گرفتن کنار حوض می‌نشست، باز می‌گریست، وضو می‌ساخت و چون به مصلأ می‌رسید سخت منقلب می‌شد و بسیار می‌گریست. در نمازها و قنوتها نیز بسیار می‌گریست، از این روی او را یکی از «بکائین» به‌شمار آورده‌اند.^۲

۵. پارسای پرهیزکار مرحوم حاج آقا حسین فاطمی که از دوستان مرحوم ملکی

۱. رساله لقاءالله، مقدمه، ص و - سیمای فرزنانگان، ص ۶۷.

۲. همان، ص ه.

است، گزارش کرده که از مسجد جمکران باز گشتم، در منزل به من گفتند آقای ملکی جویای حال تو شده، من که می‌دانستم بیمار است، با شتاب به خدمتشان رفتم و به گمانم عصر جمعه بود، ایشان را دیدم استحمام کرده، خضاب بسته، پاک و پاکیزه در بستر بیماری افتاده و آماده‌ی نماز ظهر و عصر است. در میان بستر اذان و اقامه گفت، دعای تکبیرات افتتاحیه را خواند و همین‌که به تکبیرة الاحرام رسید و گفت: «الله اکبر» روح مقدسش از بدن اقدسش به عالم قدس پرواز کرد و معنی «الصلوة معراج المؤمن» در باره او به تحقیر بیوست و همان‌گونه که در روایتی «قد قامت الصلوة» به «قدحان وقت الزیارة» یعنی وقت دیدار رسید، تفسیر شده، او با نماز به دیدار دوست شتافت.^۱

این بود اجری از زندگینامه بزرگمرد علم و عرفان مرحوم میرزا جواد ملکی تبریزی. برای آگاهی بیشتر - اگر چه زندگینامه مفصلی از او در دست نیست - بنگرید به: «ریحانة الادب»، ج ۵، ص ۲۰۱؛ «عباء البشر» ج ۱، ص ۳۳۰؛ «گنجینه دانشمندان» ج ۱، ص ۲۳۲؛ مقدمه «رسالة لقاء الله» از همه در دسترستر «سیمای فرزندگان»، ص ۶۰-۷۰.

۱. رسالة لقاء الله، مقدمه، ص ۲. این گزارش با قول معروف که وفات مرحوم ملکی را در سحرگاه می‌دانند، نمی‌خواند. البته عبارت «به گمانم عصر جمعه بود» نشان می‌دهد که گزارشگر زمان دقیق این دیدار را به یاد نداشته است.